

Piimatööstuse 2017. aasta ülevaade

Joosep Lukk

*peaspetsialist / kaubanduse ja põllumajandussaadusi töötleva tööstuse osakond
09.04.2018*

Lühikokkuvõte

- Sektor tuli 2017. aasta lõpuks välja keerulisest 2015. ja 2016. aasta turu madalseisust. Piimatööstuse müügitulu oli 2017. aastal 396 mln eurot ja kasvas 24%, eelkõige läbi ekspordikäibe suurenemise. Sektori kogukulud kasvasid 16% ning olid kokku 375 mln eurot. Kogukasum oli 21 mln eurot (+122%). Piimatööstuse tööviljakus tegi läbi 88% tõusu ja oli ligi 28 600 euro suurune. Tootmise automatiseerimise investeeringutega on tõstetud efektiivsust, mille tulemusena tööviljakus kasvas. Investeeriti küll 8,7 mln eurot, aga seda oli varasemast 19% vähem ning investeerimismäär oli madalal tasemel. Jätkuvalt on piimatööstuse investeerimisvajadus tunduvalt suurem.
- Toorpiima toodeti ligi 791 800 tonni, mida oli 1,1% rohkem kui eelneval aastal. Piimatooteid toodeti varutud toorpiimast 218 000 tonni ning toodete väärtuseks kujunes 356 mln eurot. Piimatoodete väärtus kasvas 22%.
- Toorpiima tonni keskmine kokkuostuhind oli 2017. aastal 326,8 eurot, mis oli 2016. aastaga võrreldes 38% kõrgem. Toorpiima väljavedu suurenes 21% ja oli 36 mln euro suurune, samas piimatoodete ekspordi käive kokku oli 180 mln eurot ja kasvas 31%. Piimatooteid imporditi 67 mln euro väärtuses ning impordi käive kasvas 29%.
- Üldise trendina on kasvanud või ja loomsete rasvade populaarsus toiduvalmistamisel. Eestis oli septembris lühiajaliselt või defitsiit mõningates kauplustes. Tarbimise kasvu ja väikeste laovarude tõttu tegi või jaehind piimatoodete hulgas läbi ka suurima hinnatõusu. Kallinesid kõikide teiste piimatoodete jaehinnad. Hinnatõus tulenes nii tooraine kallinemisest kui ka üldisest töötajate palgasurvest.
- Veterinaar- ja Tolliameti jaoks avamist ootavad prioriteetsed piimatoodete eksporditurud on lähiajal Alžeeria, Vietnam, Filipiinid, Mehhiko ja Indoneesia.

Sissejuhatus

Eesti piimatöötlemise sektori ülevaate tegemisel on kasutatud Eesti Statistikaameti (SA) lühiajastatistika avaliku andmebaasi andmeid¹, mis on 19.03.2018 kuupäeva seisuga töödeldud ja hõlmavad aastast vaatlusperioodi. Ülevaates esitatud piimatoodete hinnainfo põhineb Eesti Konjunktuuriinstituudi (EKI) ja varasemalt Kantar Emori (endine AS TNS Emor) kogutavatel andmetel. Piimatööstuse võrdluse korral toiduainetööstusega sisaldavad toiduainetööstuse andmed lisaks toiduainete tootmisele ka joogitootmise andmeid.

Piimatööstuse statistilisi näitajaid tõlgendades tuleb arvestada, et valimisse kuulub erineva tegevusvaldkonna ettevõtjaid sh ettevõtjad, kes ei tegele ise toorpiima kokkuostu ja esmase töötlemisega. Seega on antud ülevaates käsitletud sektori näitajad kõigi valimisse kuuluvate ettevõtjate keskmised ja ei pruugi kajastada kõigi sektori osapoolte olukorda võrdset, vaid näitavad valimi statistilist üldistust. Üksikute ettevõtjate näitajad võivad ülevaates presenteeritud keskmisest oluliselt erineda.

Piimatööstusena üldistatult käsitletakse antud ülevaates piimatöötlemise sektori ettevõtteid, kelle põhitegevusala kood EMTAK 2008² kohaselt on C105:

- värsket piima töötlemine, röösa koore tootmine, siia ei kuulu lehmatoorpiima, lamba, kitse toorpiima tootmine;
- juustu, sh vadakujuustu ja kohupiima tootmine (riivitud juust, sulatatud juust, sinihallitusjuust jm juustud);
- muude piimatoodete tootmine:
 - piimapõhiste jookide tootmine;
 - kuiv või kontsentreeritud piima tootmine;
 - tahket piima või koore tootmine;
 - või ja muude piimarasvade ning piimarasvavõiete tootmine;
 - jogurti tootmine;
 - fermenteeritud või hapendatud piima ja koore tootmine;
 - kaseiini ja laktoosi tootmine;
- jäätise jm söödava jää tootmine (nt sorbett), siia ei kuulu toidujää tootmine.

2017. aasta Eesti piimaturul

Aasta alguses sõlmis AS E-Piim Tootmine pikaajalise lepingu Jaapani koostööpartneriga, kellele eksporditi esimesel poolaastal 500 tonni Gouda juustu.

15. märtsil esitas Maag Grupp Konkurentsiametile koondumistaotluse AS Farmi Piimatööstuse ja Tere AS ühinemiseks. Konkurentsiamet väljastas 4. juulil koondumisloa, mis võimaldas Farmil Tere ära osta, mille tulemusena Tere jätkab Farmi tütarettevõttena. Märtsis omandas Farmi kõik Nordea/DNB nõuded Tere vastu, saades Tere suurimaks võlausaldajaks. Jätakuvalt ootab

¹ <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Majandus/databasetree.asp>

² Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaator

kinnitamist Tere saneerimiskava, mille protsess algas 2016. aasta veebruaris. Kohus otsustas suvel saneerimiskava kinnitamata jätta, kuid Tere kaebas esimese astme kohtuotsuse edasi.

Aprillis toimunud Eesti toiduainetööstuse XI aastakonverentsil sai parima toiduaine kuldmärgi Saaremaa Piimatööstuse AS-i üle kaheksa kuu küpsenud Gouda-tüüpi Old Saare juust, mis sai samuti hõbemärgi Eesti parima piimatootena.

25. mail kogunes Tartus PRIA keskuses toetuse abil rajatava ühistulise piimatööstuse suurprojektide hindamise komisjon ja tegi PRIA-le ettepaneku toetada E-Piim Tootmine projekti, mille PRIA peadirektor 3. juulil oma otsusega kinnitas. 15 miljoni euro suuruse eelarvega investeeringutoetus on Eesti maaelu arengukava 2014–2020 meede põllumajandustoodete töötlemise ja turustamise suurprojektide elluviimiseks, mille sihtrühmaks on Eestis valitud piimandussektor. Eesmärgiks on täiesti uue ühistulise piimatööstuse rajamine. Toetust oli võimalik määrata vaid ühele projektile. Samuti soovib lähiajal oma piimatööstust rajada ka taotlusvoorus teiseks jäänud MilkEst AS.

Piimatööstused on olnud edukad uudsete toodete arendamisel, mis on ka tarbijate poolt on hästi vastu võetud. Tootmisesse on jõudnud erinevad lisaproteiini allikaks olevad piimatooted nagu näiteks Valio Eesti AS PROfeel proteiinijogurtid, proteiinikohupiimakreemide sari, fitnessjuust, Tere proteiinikohuke jt. Populaarne on ka 2016. aasta kevadel poodidesse müüki jõudnud hapendatud Skandinaavia päritolu Farmi Piimatööstuse kõrge valgu- ning madala rasvasisaldusega proteiinidessert Skyr.

Rahvusvaheline piimaturg

Eesti piimaturg on avatud turuolukorras maailmaturust sõltuv, seega tuleb turumõjude hindamisel vaadata lisaks siseturule ka hoopis laiemat mastaapi. ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsioon (FAO) avaldab piimahinnaindeksit³, mis näitab või, lõssipulbri, täispiimapulbri ja juustu maailmaturu noteeringuid läbi kaalutud ekspordi väärtuse. Piimahinnaindeks oli 2017. aasta keskmisena 202,2 punkti, olles septembris isegi 224,2 punkti, aga aasta viimastel kuudel langes 180–200 punktini. Kõrgeim tase perioodil 2000–2017 oli 2013. aastal 242,7 punkti. Piimahinnaindeksi kõrge taseme põhjal saab iseloomustada 2017. aastat kui suure kauplemissaktiivsuse ja piimatoodete nõudlusega aastat maailmaturul.

OECD-FAO prognoosi⁴ kohaselt suureneb maailma piimaturul lähiajal oluliselt nõudlus või ja teiste piimarasvade järele. Globaalselt levivad järjest jõulisemalt tervisetrendid ning arengumaade keskklassi sissetulekud paranevad oluliselt. Selle tulemusena kasvab nendes riikides tuntavalt piima ja piimatoodete nõudlus. Nõudlus suureneb ka mujal maailmas, aga arengumaades eelkõige värskete piimatoodete ning teistes riikides peamiselt lisandväärtusega piimatoodete osas. Kasvava nõudluse rahuldamiseks eeldatakse, et 2026. aastaks suureneb piimatoodang maailmas 178 mln tonni ehk 22% võrra. Suurima osa kasvust peaksid andma Pakistan ja India. Piimatoodete toodang peaks samuti kasvama perioodi lõpuks 2% suurusjärgus. Aastaks 2026 suureneb EL-i piimatoodete ekspordi osakaal maailma piimaturul 24%-lt 28%-ni. Piimatoodete nõudluse kasvades eeldatakse, et ülemaailmne piimahind kasvab ka mõningal määral perioodi

³ <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>

⁴ OECD-FAO Overview of the Agricultural Outlook 2017-2026 <http://www.fao.org/3/a-bt098e.pdf>

lõpuks. Selle valguses on piimatootmine jätkuvalt väga perspektiivne ja vajalik toidutootmise sektor.

Perioodil 2016. aasta suvest kuni 2017. aasta veebruarini jäid maailmas igakuised piimatarned 2016. aasta sama kuuga võrreldes väiksemaks, mistõttu piima kokkuostuhinnad hakkasid kõikjal kiiresti tõusma. Soodsad hinnad ning ilmastikuolud stimuleerisid omakorda tootmise kasvu. Kuigi suur nõudlus piimatoodete järele püsis kogu 2017. aasta, hakkas piima pakkumine nõudlusest järjest enam ette jõudma. EL-i peamiste piimatoodete hinnaarengud 2017. aastal olid siiski erinevad. Väikeste varude ning kasvanud era- ja tööstusliku tarbimise tõttu valitses turul mõnda aega võipuudus. Või juurde tootmist pärssis veelgi tulusam piima töötlemine juustuks ja vadakuks. Ka peale aasta viimaste kuudel allapoole tehtud korrektsiooni jäi või hind püsima ajalooliselt kõrgele tasemele, ületades aasta lõpu seisuga aastatagust taset 5,8% võrra ning sekkumishinna taset veidi üle kahe korra. Vastupidiselt piimarasvale jäi valgutoodete osas nõudlus tagasihoidlikuks. Lössipulbri (SMP) hind langes kevadel sekkumishinna lähedasele tasemele ning peale mõningast vahepealset tugevnenemist septembris juba sekkumishinnast allapoole. 2017. aasta lõpu seisuga maksis lõssipulber EL-is 31,4% vähem kui eelnenud aastal samal ajal ning jäi ka 15% sekkumishinnast madalamaks. Lössipulbri ostuhoovi pärssis tuntuvalt sekkumisladudes paiknev suur pulbrikogus, mille realiseerimisega ollakse varsti sundseisu jõudmas. Juustude ja täispiimapulbri (WMP) hinnad püsisid või ja lõssipulbri hinnaarengutega võrreldes suhteliselt stabiilsetena⁵.

Eesti piimatööstuse positsioon majanduses

Piimatöötlemise sektori moodustavad Eestis ligikaudu 25 töötlemisettevõtet ja talu, millest viis suuremat piima töötlevat tööstust annavad 70% kogu sektori müügitulust. Põllumajandussektoris on ühistegevus kõige tugevam piimandussektoris. Piima- ja piimatoodete sektoris tegutsevast 17-st ühistust 2 töötlevad piima ning 15 vahendavad oma liikmete toodetud toorpiima. Piimandusühistud koondavad ca 400 piimatootjat, mis moodustab 56% kõigist piima turustavatest piimatootjatest ning 16% kõigist lehmapidajatest 2017. aastal.

Tooraine, lehmade arv, kokkuostuhind⁵

Vaadates tooraine olukorda, siis Eestis toodeti 2017. aastal 791 800 tonni toorpiima, mida oli varasemast 1,1% enam. Sealjuures oli toodangu maht esimesel poolaastal 4700 tonni väiksem, kuid alates juunist oli igakuine toodang võrreldes eelmise aastaga suurem. Piimatoodang ületas teisel poolaastal eelmise aasta näitajat 13 400 tonni võrra ehk 3,5%. Piimalehmade arv, mis turukriisi ajal (2014 suvi–2016) järk-järgult vähenes, stabiliseerus 2017. aastal ning oli aasta lõpuks tasemel 86 400 looma.

Piimalehmade arv oli 2017. aasta lõpuks 300 piimalehma võrra suurem kui eelnenud aasta lõpus. Vaatamata 2017. aastal aset leidnud väikesele piimalehmade arvu suurenemisele (0,6%) eelmise aastaga võrreldes on pikema perioodi (2013–2017) võrdluses piimalehmade arv langenud 11%. Samuti on piimalehmade arvu vähenemisega paralleelselt vähenenud piimakarjade arv. 2017. aasta lõpuks oli Eestis 1600 piimatõugu lehmade kasvatajat, mis on 214 võrra ehk 12% vähem kui

⁵ Maaeluministeerium „Põllumajandussektori 2017. aasta ülevaade“
<https://www.agri.ee/sites/default/files/content/ylevaated/ulevaade-pollumajandussektor-2017-04.pdf>

aasta tagasi samal ajal. Erinevalt piimalehmade arvu üldisest langustrendist, mis vastavalt kriisisituatsioonis süveneb ning soodsas turusituatsioonis peatub või muutub väikeseks tõusuks, on piimakarjade arv küllaltki ühtlaselt vähenenud nii turubuumi kui kriisi tingimustes.

Keskmine piimatoodang lehma kohta jätkas suurenemist – 2017. aasta lõpu seisuga toodeti lehma kohta 9159 kg piima, mis ületab eelmisel aastal saavutatud rekordit 281 kg võrra.

Piima esmaostjatele tarniti 2017. aastal SA esialgsetel andmetel 726 800 tonni keskmiselt 3,96%-lise rasva- ja 3,4%-lise valgusisaldusega piima, mis ületas eelmise aasta sama perioodi kogust 12 100 tonni võrra ehk 1,7%.

Eestis 2017. aastal esmaostjatele tarnitud kogu piimast osteti valdav enamus erakapitalil baseeruvate tööstusettevõtete (39%) ja piimatootjate poolt oma toodetud piima müügiks koondamise eesmärgil asutatud piimakogumisühistute (35,7%) poolt. Ligi viiendiku kogu tarnitavast piimast ostavad aga kokku piimatootjate ühistud, mis oma liikmete toodetud piima ise töötlevad. Kui vaadata viimase viie aasta arenguid, siis eratööstuste ja töötlevate ühistute poolt ostetava piima osakaal on suurenenud ning kogumisühistute ja vahendajate osakaal vähenenud.

Varutud toorpiimast ostis töötleva tööstuse poolelt PRIA andmetel Valio Eesti AS 24,5%; Piimandusühistu E-Piim 12,2%; Tere AS 6,3%; AS Saaremaa Piimatööstus 6,2%; OÜ Estover Piimatööstus 6,1% ja AS Farmi Piimatööstus 3,4% ehk suuremad töötlevad tööstused varusid 64,5% kokku ostetud toorpiima kogusest.

Toorpiima kokkuostuhind oli eelneva aastaga võrreldes kõrgemal tasemel, makstes keskmiselt 326,8 eurot/tonn, mis oli 2016. aastaga võrreldes ligi 38% enam.

Eestis püsis 2017. aastal kokkuostuhind pidevalt üle 300 euro/tonn ning aasta keskmisena küündis hind 327 eurot/tonn, mis ületas 2016. aasta keskmist hinda 37%. Piima kokkuostuhinna trendi muutus toimus 2016. aasta teises pooles kui hind pöördus kiirele tõusule ning 2017. aasta esimeses ja teises kvartalis toimus piima kokkuostuhinna stabiliseerumine. Piima eest maksti esimesel poolaastal keskmiselt 318 eurot/tonn, mis on eelmise aasta sama perioodiga võrreldes 43% rohkem. Kolmandas ja neljandas kvartalis liikus hind enamasti tõusujoones ning piima eest maksti teisel poolaastal keskmiselt 336 eurot/tonn, mis on eelmise aasta sama perioodiga võrreldes 32% rohkem. Piima kokkuostuhind oli 2017. aasta lõikes siiski üpris ebastabiilne ja statistiline keskmine hind ei laiene automaatselt kõigile piimatootjatele. Piimahind lepitakse üldjuhul osapoolte vahel kokku toorpiima kokkuostu-müügilepingus ja kujuneb väga individuaalselt. Eesti keskmine kokkuostuhind oli EL-28 keskmisest (348,5 eurot/tonn) 6% madalam; naaberriikides Lätis oli see EL-28 keskmisest 12% madalam, Leedus 15% madalam ja Soomes 8% kõrgem.

Piimatooted

Piimatoodete toodangu väärtuseks kujunes 2017. aastal 356 mln eurot, mis kasvas 21% võrreldes 2016. aastaga. Toodangu väärtus ümberarvestatuna moodustab 51% siseturu müük ja 49% eksport.

2017. aastal toodeti 218 000 tonni piimatooteid, mida oli varasemast 0,5% enam. Suurimas mahus toodeti joogipiima, mille toodang ületas viimase seitsme aasta vaatlusperioodil viimasel aastal 100 000 tonni piiri ning kasvas aastaga 0,9% (tabel 1). Hapendatud piimatooteid (sh jogurt, joogijogurt, maitsestatud jogurt, kuumtöödeldud piim jm tooted) toodeti 40 000 tonni, mille

toodang vähenes 1,5%. Juustu toodeti ligi 25 000 tonni ja selle toodang suurenes 1,2%; kohupiima toodeti 18 300 tonni ja selle toodang vähenes 4,7%. Arvestatava tootmismahu kasvu tegi läbi koor, mida toodeti 27 100 tonni ja mahult ligi 10% varasemast enam. Võid toodeti 4600 tonni ja selle toodang vähenes 22%. Siiski ei ole või mahuline vähenemine aegreas vaadeldes suur, kuid kohalikud piimatööstused ei olnud niivõrd hoogsa piimarasvade tarbimise kasvuga eelnevalt arvestanud ja ei suutnud lühikese perioodi vältel nõudlusega sammu pidada.

Tabel 1. Piimatööstuse toodang tootegrupiti 2011–2017, tuhat tonni

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Piimatoodete toodang kokku	208,0	198,4	205,4	204,6	208,6	217,0	218,0
Joogipiim	89,3	85,6	87,6	90,7	95,6	99,4	100,3
Koor	27,5	26,9	31,7	26,7	23,8	24,8	27,1
Hapendatud piimatooted (sh jogurt, joogijogurt, maitsestatud jogurt, kuumtöödeldud piim jm tooted)	41,9	39,1	38,8	37,3	37,8	40,6	40,0
Juust lehmapiiimast (värske või laagerdatud juust)	22,8	24,9	25,1	21,8	23,8	24,4	24,7
Kohupiim (hõlmab kohupiima, kodujuustu, toorjuustu, kohukest, mozzarella't ja vadakujuustu)	17,8	17,7	18,7	18,7	18,8	19,2	18,3
Või ja muud piimarasvatooted (82% või ekvivalendina)	6,5	4,0	3,5	4,5	5,1	5,9	4,6
Lössipulber *	2,2	0,2	0,0	4,9	3,7	2,7	3,0

* indikatiivne, Statistikaamet ei avalda täielikke andmeid andmekaitsest lähtuvalt
 Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeriumi arvutused

Väliskaubandus

2017. aastal eksporditi piimatooted 180 mln euro väärtuses, mida oli käibelt varasemast 31% enam. Jätkuvalt kasvas toorpiima väljavedu (+21%) ning see oli 36 mln euro suurune. Piimatooted imporditi 67 mln euro väärtuses ning selle osakaal kasvas 29% võrra. Piima ja piimatoodete ekspordibilanss oli seega 113 mln euroga positiivne. Toorpiima väljavedu suurenes 2017. aastal 21% ja oli 36 mln euro suurune.

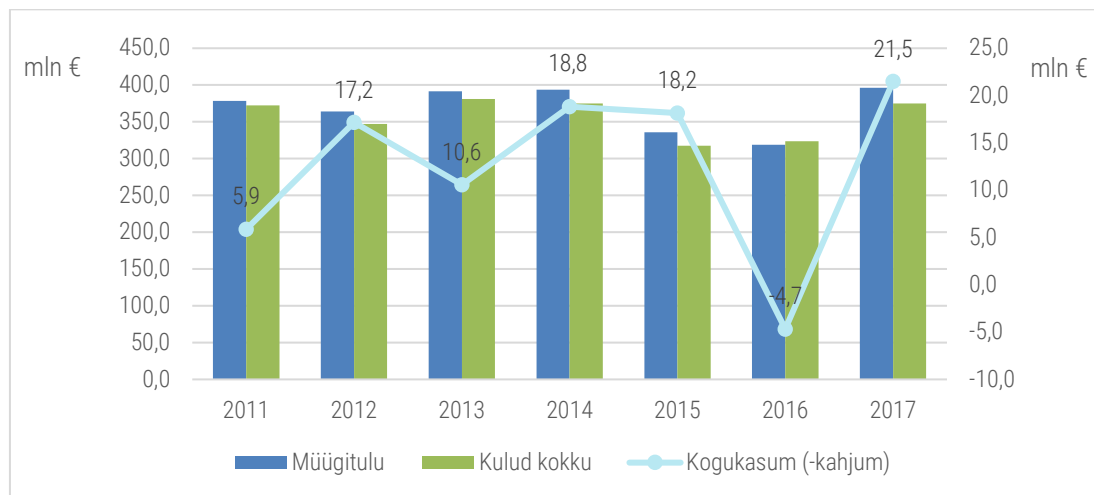
VTA prioriteetsed eksporditurud piimatoodete avamise osas on lähiajal Alžeeria, Vietnam, Filipiinid, Mehhiko ja Indoneesia.

Majandusnäitajad

Piimatööstuse müügitulu oli 2017. aastal 396 mln eurot, mis kasvas eelmise aastaga võrreldes 24%. Sektori kogukulud olid kokku 375 mln eurot ja kasvasid 16%. Piimatööstuse kogukasum⁶ oli 21,5 mln eurot ja suurenes 122% (joonis 1), kasvades eelkõige läbi paranenud ekspordikäibe.

⁶ Kogukasum (-kahjum) = müügitulu – kulud kokku

Sektor tuli 2017. aasta lõpuks välja keerulisest 2015. ja 2016. aasta turu madalseisust, kus 2016. aastal teeniti ligi 5 mln eurot kahjumit.

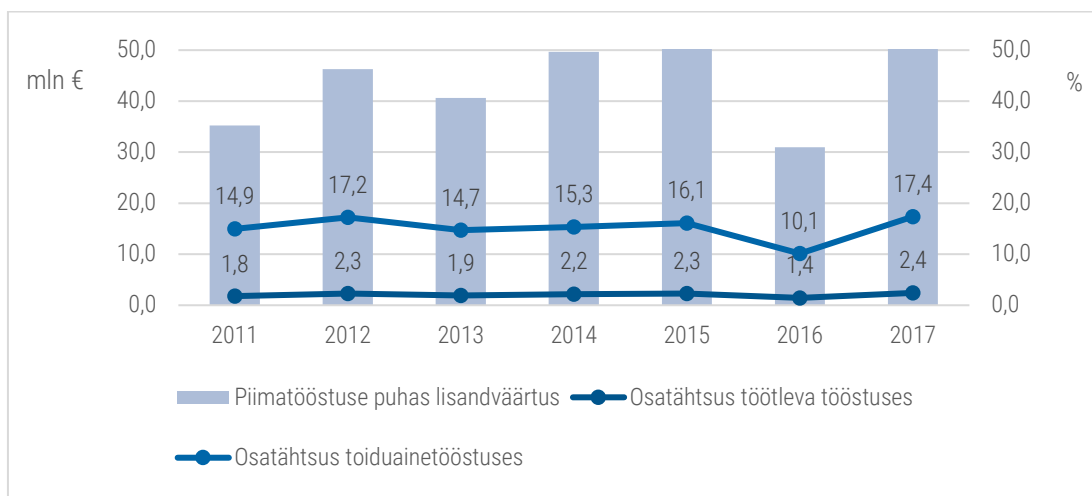
Joonis 1. Piimatööstuse müügitulu, kogukulud ja kogukasum 2011–2017

Allikas: Statistikaamet

Piimatööstuse puhas lisandväärtus⁷ oli 2017. aastal 59 mln eurot, suurenedes eelnevaga võrreldes 91% võrra (joonis 2). Piimatööstuse puhas lisandväärtus moodustas 2,4% töötleva tööstuse ja 17,4% toiduainetööstuse puhtast lisandväärtusest, suurenedes võrdluses mõlema sektoriga. Lisandväärtuse kasvu vedas tööviljakuse suurenemine viimasel aastal (joonis 4).

Lisandväärtuse osakaal toodangu väärtusest on aga püsinud samal tasemel kui 2001–2009, mil see oli keskmiselt 15%. Perioodil 2011–2017 moodustas toodangu väärtus sektoris loodud lisandväärtusest keskmiselt 13,8% ehk praeguseks ajahetkeks ei ole sektori müügiportfellis kasvanud lisandväärtusega (suurema müügikäibega) toodete tähtsus ja pool toodetavast kogusest müüakse pelgalt joogipiimana, mitte siis suurema lisandväärtusega piimatoodetena nt juustu või jogurtina.

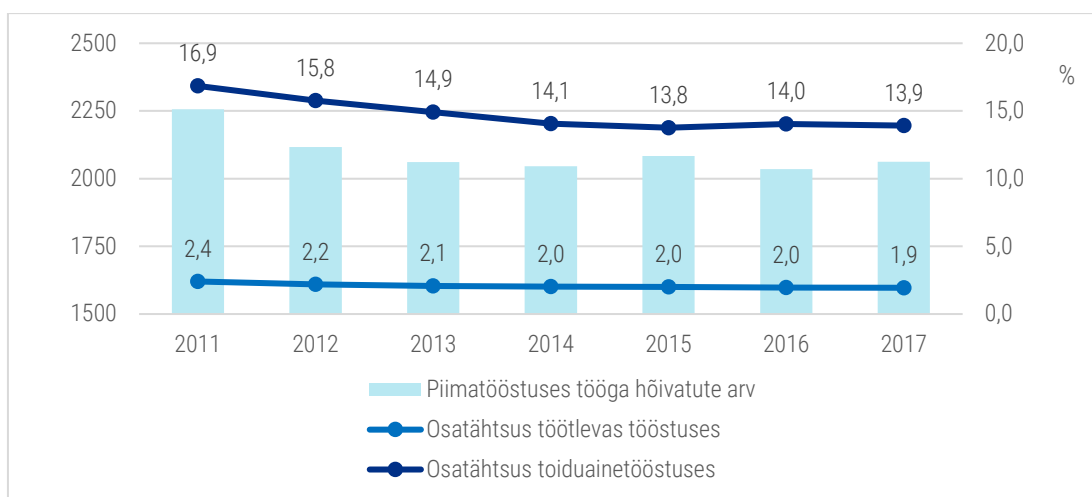
⁷ Puhas lisandväärtus = (müügitulu – kulud kokku) + tööjõukulud

Joonis 2. Piimatööstuse puhas lisandväärtus ja selle osatähtsus töötlevas- ja toiduainetööstuses 2011–2017

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused

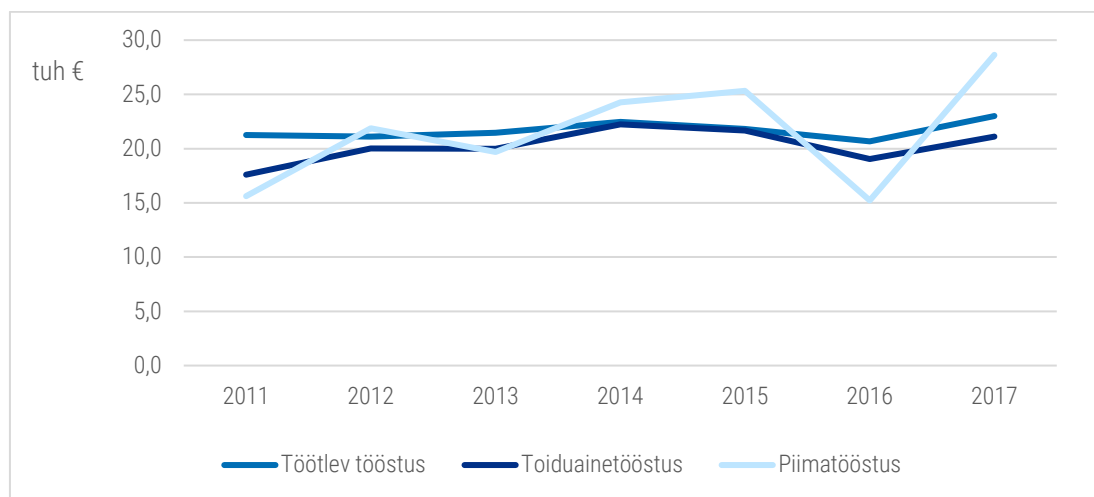
Kasvanud on piimatööstuses tööga hõivatute arv. Eelkõige on kasvu taga väiketootmiste lisandumine sektorisse (nt mahetalud ja väikekõigid), kuigi suuremad tööstused on liikunud veelgi enam protsesside automatiseerimise suunas, tuntakse jätkuvalt puudust oskustöajõust nagu tootmistehnoloogid ning liinide mehhaanikud. Keskmiselt oli piimatööstuses 2017. aastal tööga hõivatud 2062 inimest, mida oli 1,3% rohkem kui eelneval aastal (joonis 3). Piimatööstuses tööga hõivatute osatähtsus oli töötleva tööstusega võrreldes 2% ja toiduainetööstuses 14%.

Joonis 3. Piimatööstuses keskmiselt tööga hõivatud inimeste arv ja selle osatähtsus töötlevas- ja toiduainetööstuses 2011–2017

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused

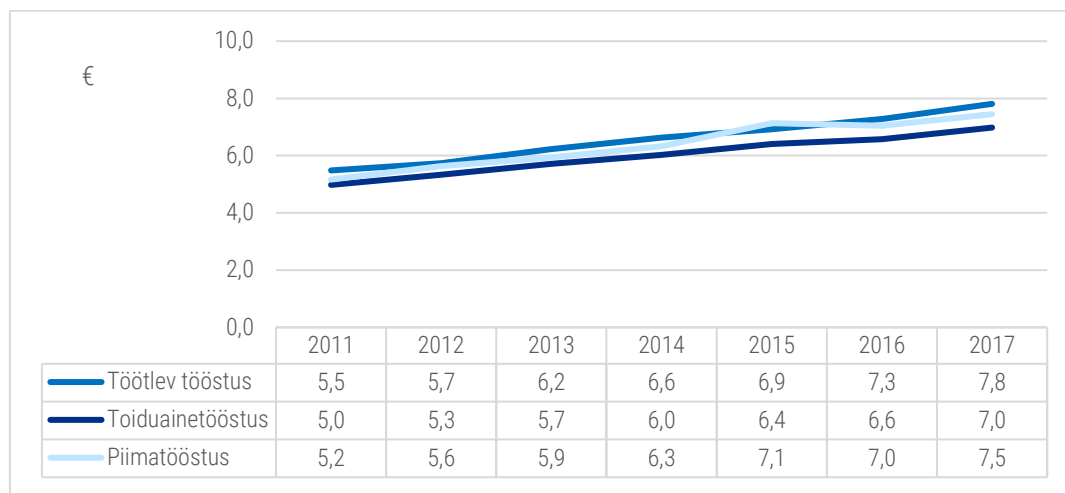
Piimatööstuse tööviljakus⁸ oli 2017. aastal ligi 28 600 euro suurune ja tegi läbi 88% tõusu (joonis 4). Töövilkuse kasvu on kaasa toonud tootmise suurem automatiseerimine ja efektiivsuse tõstmine uute investeeringutega tööprotsesside tehnoloogiasse.

Joonis 4. Piimatööstuse tööviljakus puhta lisandväärtuse alusel 2011–2017

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused

Keskmine piimatööstuse brutotöötasu 2017. aastal oli 7,5 eurot tunnis ja liikus üldise töötasude kasvuga kaasa ning suurenes 7% (joonis 5). Võrreldes toiduainetööstusega oli piimatööstuse keskmine brutotöötasu suurem, aga töötleva tööstuse keskmisest väiksem.

Joonis 5. Piimatööstuse keskmine brutotöötasu tunnis 2011–2017

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused

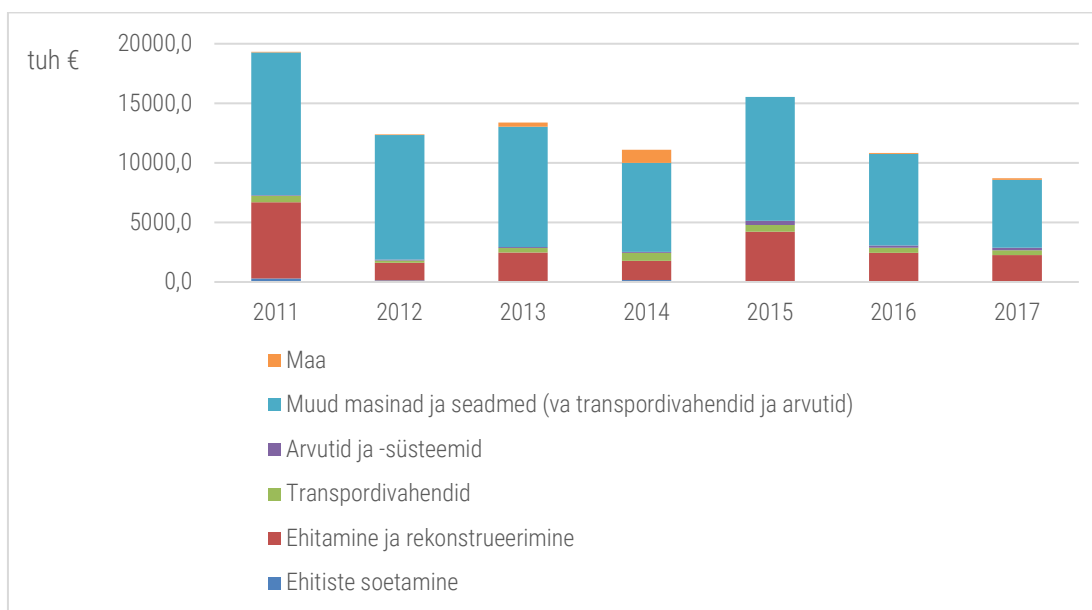
⁸ Töövilkus = puhas lisandväärtus / tööga hõivatud inimeste arv

Investeeringud

Piimatööstus investeeris materiaalsesse põhivarasse ehk tehnoloogia- ja tootearendusse 2017. aastal 8,7 mln eurot, mida oli varasemast aastast 19% vähem (joonis 6). Sektori kogu investeeringute tase materiaalsesse põhivarasse on jäänud madalaks. Aastatel 2005–2010 investeerisid piimatoodete töötlemisega tegelevad ettevõtted põhivarasse keskmiselt 18,3 mln eurot aastas⁹, perioodil 2011–2017 investeeriti aastas keskmiselt 13 mln eurot (-40,7% võrreldes eelneva perioodiga).

Investeeringute madalseisu põhjus on nõudluse suurenemisega seotud ebakindlus ning ettevõtete kasumlikkuse vähenemine. Vähenenud kasumlikkuse tõttu investeerivad ettevõtted samuti vähem ja see pidurdab tootmisvõimsuse kasvu. Kasumlikkuse vähenemist on Eestis seostatud palgasurvega, mis toob kaasa töjõukulude suurema osakaalu SKP-s. Eesti kõigi tegevusalade ettevõtete investeeringute osakaal SKP-s oli viimasel kahel aastal väga madal¹⁰.

Piimatööstuse investeerimise madalat taset kinnitab veel asjaolu, et 2001–2009 brutoinvesteeringute suhe käibesse oli keskmiselt 5,1%, siis 2011–2017 oli vastav näitaja 3,6% (2017. aastal isegi 2,2%).

Joonis 6. Piimatööstuse investeeringud materiaalsesse põhivarasse 2011–2017

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused

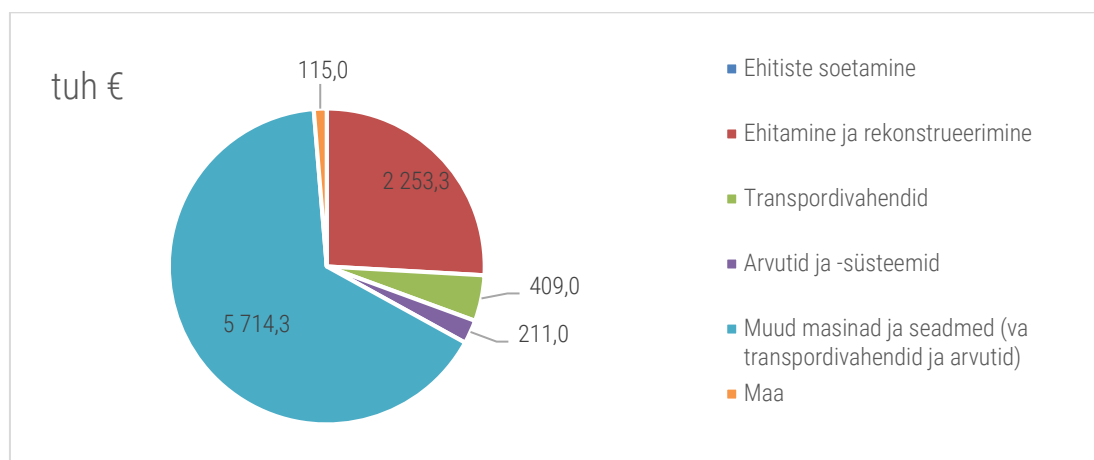
Piimatööstuse sektori enda hinnangu kohaselt oleks optimaalne töötlemisse investeeritav summa 15 mln eurot aastas, aga viimase seitsme aasta jooksul investeeriti põhivarasse selline summa kõigest kahel aastal. Investeeringute osas oleme naaberriikidest varasemalt ja ka praegu jätkuvalt madalamal tasemel, mis halvendab meie konkurentsipositsiooni ja pärsib lisandväärtusega piimatoodete ekspordipotentsiaali.

⁹ Eesti Piimanduse strateegia 2012–2020 EMÜ taustauuring

¹⁰ Eesti Pank blogi <https://www.eestipank.ee/blogi/madal-investeeringumaar-piirab-eesti-majanduse-kasvuvoimet>

Lähtudes piimanduse strateegia dokumendis püsitatust eesmärgist (1 mln toorpiima toodang) tuleks piimatööstustel kuni aastani 2020 investeerida täiendavalt ca 21 mln eurot aastas, aga võib eeldada, et arvestades vajadust tehnoloogilise taseme ja tootlikkuse tõstmise järele, on tegelik täiendav investeeringute vajadus isegi suurem. Nt töötlemismahult turuliider Valio Eesti investeerib aastas keskmiselt 4 mln eurot.

2017. aasta piimatööstuse koguinvesteeringutest tehti masinatesse ja seadmetesse (va transpordivahendid ja arvutid) 5,7 mln eurot (joonis 7). Ehitamise ja rekonstrueerimise tarbeks 2,3 mln eurot, arvutitesse ja -süsteemidesse investeeriti 211 000 eurot ja transpordivahenditesse 409 000 eurot.

Joonis 7. Piimatööstuse investeeringud 2017. aastal

Allikas: Statistikaamet

2018. aasta tööstusettevõtete uuringus¹¹ osalenud ettevõtjad (osales 305 ettevõtet, 40 neist toiduainetööstusest) näevad tulevikus kõige olulisema konkurentsieelisena unikaalset toodet, mis eeldab senisest enam panustamist tootearendusse. Tuleviku konkurentsieelisena nimetas automatiseerimist ja digitaliseerimist vaid murdosa ettevõtetest, samas selle olulisust hinnati 7,7 palliga kümnest. Automatiseerimist ja digitaliseerimist peetakse uuringus osalenute hinnangul väga oluliseks. Sellel on väga oluline roll efektiivsuse kasvatamisel ettevõtetes aga ka uute toodete arendamisel. Uutesse tehnoloogiatesse investeeringute mahu väike kasv ei pruugi tagada suurtel ning keskmistel ettevõtetele soovitud muutust. Uuringu kohaselt veavad uusi investeeringuid aga väikeettevõtted. Kombinatsioonis tänase (keskmise) madala lisandväärtuse ning kiirelt kasvavate tööjõukuludega on väga oluline, et efektiivsust ja toodete väärtust kasvatavaid investeeringuid edasi ei lükataks. Kõigi oluliste sihtturgude majandused on hetkel kasvamas ja laenude intressimäärad on ajalooliselt madalaimal tasemel.

Seega vaadates piimatööstuse investeeringuid ja reaalselt vajadust, tuleb konkurentsipüsimeks teha lähiaastatel sektoris oluliselt rohkem investeeringuid tootmise automatiseerimisse, digitaliseerimisse ning kaasajastamisesse.

Tooraine väljaveo vähendamise ja lisandväärtusega toodeteks vääridamise eesmärki peaks aitama saavutada uue efektiivse piimatööstuse rajamise investeering Paidesse, mis peab

¹¹ Swedbank tööstusettevõtete uuring 2018 <https://ekspordikonverents.ee/wp-content/uploads/2018/03/T%C3%B6%C3%B6stusettev%C3%B5tete-uuring-2018.pdf>

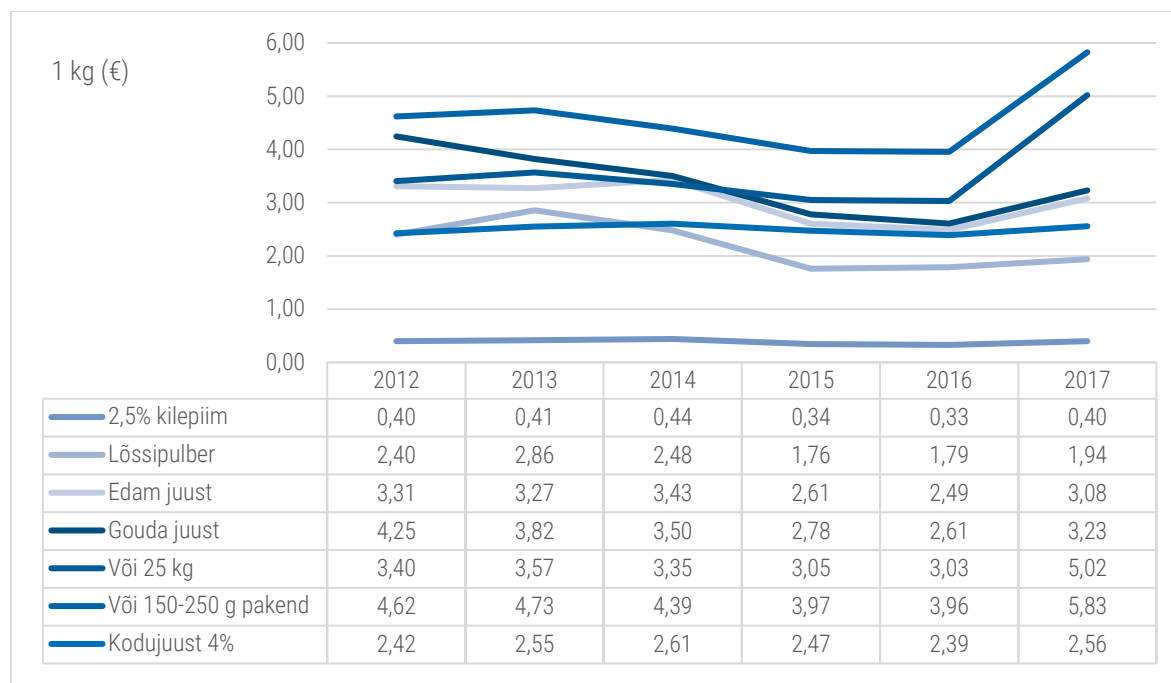
valmima 2022. aasta suveks. Tehase rajab Piimandusühistu E-Piim. Uus tehas on *greenfield* projekt (täiesti uus rajatis), mis töötab ööpäev läbi ja 365 päeva aastas. Kaasatud on piirkonna moodsaim tehnoloogia ja kontseptsioon. Koguinvesteering küündib 90 mln euroni, millest PRIA otsusega eraldas riik 15 mln eurot, planeeritavad laenud moodustavad 60 mln eurot ja strateegiline investor eraldaks 15 mln eurot. Investor saab 25% aktsiatest, kuid enamusosalus jääb ühistule. Hiljem on plaanis investori osa välja osta.

Uude tehasesse tuleb 104 töökohta. Päevase 1000 tonnise toorpiima vastuvõtu (+85 tonni kontsetreeritud vadaku) korral on uue tehase efektiivsus samaväärne, mis EL-i 2000–3000 tonnise vastuvõtuga tehastel. Planeeritud on tulevikus võimalus Paide tehase toorpiima vastuvõttu laiendada kuni 2000 tonnini päevas.

Hinnad

Alates 2016. aasta algusest kogub ja edastab turuinfot Eesti Konjunktuuriinstituut (EKI). Teenusepakkuja vahetusest tulenevalt võivad võrdluses eelmise aasta sama perioodiga (kui turuinfot kogus Kantar Emor) mõned hinnamuutused võimenduda.

Piimatoodete **kaalutud keskmised tööstusest väljamüügihinnad** tõusid 2017. aastal kõikides tootegruppides (joonis 8). 2,5%-line kilepiim maksis 0,40 €/l (+21%), lõssipulber 1,94 €/kg (+8%), Edami juust 3,08 €/kg (+24%), Gouda juust 3,23 €/kg (+24%), suurpakendis või 25 kg 5,02 €/kg (+66%), väikepakendis või 5,83 €/kg (+47%) ja kodujuust 2,56 €/kg (+7%).

Joonis 8. Piimatoodete kaalutud keskmine 1 kg/l tööstusest väljamüügihind 2012–2017

Allikas: EKI, Kantar Emor, Maaeluministeeriumi arvutused, andmed 19.03.2018 seisuga

EKI vaatlusandmetel piimatoodete **keskmised jaehinnad** kauplustes selgelt kallinesid, järgides tööstusest väljamüügihindade tõusu (joonis 9). Hinnatõus tulenes nii tooraine kallinemisest kui üldisest töötajate palgasurvest. Samuti avaldab maksupoliitika ja kõrge käibemaks mõju toodete

lõpphinnas tarbijale. Tõusid nii kütuse-, elektri- ja gaasiaktsiis ning raskeveokitele kehtestati teekasutustasu¹².

2,5% kilepiim maksis 0,56 €/l (+24%), 2,5% keefir kiles 0,68 €/l (+24%), 20% hapukoor 2,12 €/kg (+28%), väikepakendis või 9,32 €/kg (+32%), naturaaluust 8,24 €/kg (+13%) ja kodujuust 4,26 €/kg (+4%).

Nii EL-i kui maailmaturul valitses võipuudus ning hinnad püstitasid rekordeid. Või kasutamine nii eratarbimises kui toiduainetööstuses konkureerivate toodetega võrreldes kasvas tuntuvalt, samal ajal olid või varud väikesed ning selle juurde tootmist pärssisid veelgi tulusamad alternatiivid juust ja vadak. Eestis oli septembris lühiajaliselt või defitsiit mõningates kauplustes. Üldise trendina on kasvanud või ja loomsete rasvade populaarsus, mille tulemusena tegi või jaehind läbi ka suurima hinnatõusu. Töötlejad on samuti loobunud vähem väärtuslike rasvade kasutamisest oma toodetes. Samas Eestis ei ole rasvatud või madala rasvasisaldusega tooted nii populaarsed olnud kui mujal maailmas.

Toorpiima tootmises pole veel jõutud taastada piimarasva suuremat sisaldust, kuna vahepealsel perioodil eelistati ja tasustati kõrgemalt piimavalgu suuremat sisaldust toorpiimas. Tõuaretusega suurema rasvasisalduse saavutamine toorpiimas võtab hinnanguliselt aega 20 aastat, samas saab praeguse suurema mahu tootmise eelistamise asemel orienteeruda hoopis looduslikult rasvasema piimaga lüpsilehmade pidamisele (nt eesti maakari) ja tõuaretuse protsessi oluliselt edestada.

Joonis 9. Piimatoodete keskmine 1 kg/l jaehind kauplustes 2011–2017

Allikas: EKI, Kantar Emor, Maaeluministeriumi arvutused

¹² Toiduliit <https://www.nelli.ee/toiduliit-argem-kulvakem-paanikat-mingit-voikriisi-pole>

Piimasektori andmete võrdlev tabel

Tabel 2. Olulisemad näitajad 2016. ja 2017. aasta võrdluses

	2016	2017	Muutus (%)
Piimatoodete toodang, tuh t	217,0	218,0	+0,5
Piimatoodete väärtus, mln €	292,7	356,2	+21,7
Piimatoodete eksport, mln €	137,0	180,0	+31,4
Piimatoodete import, mln €	52,0	67,2	+29,2
Majandusnäitajad			
Keskmine tööga hõivatute arv	2035	2062	+1,3
Müügitulu, mln €	318,8	396,4	+24,3
Kulud kokku, mln €	323,5	374,9	+15,9
Kogukasum (-kahjum), mln €	-4,7	21,5	+121,5
Puhas lisandväärtus, mln €	31,0	59,1	+90,6
Töövõljalikus puhta lisandväärtuse alusel, tuh €	15,2	28,6	+88,2
Keskmine bruto töötasu tunnis, €	7,0	7,5	+7,1
Investeeringud materiaalsesse põhivarasse kokku, mln €	10,8	8,7	-19,4
Keskmine kaalutud tööstusest väljamüügihind			
2,5%line piim kiles, €/l	0,33	0,40	+21,2
Lössipulber, €/kg	1,79	1,94	+8,4
Edam juust, €/kg	2,49	3,08	+23,7
Gouda juust, €/kg	2,61	3,23	+23,8
Kodujuust, €/kg	2,39	2,56	+7,1
Või 25 kg, €/kg	3,03	5,02	+65,7
Või väikepakendis, €/kg	3,96	5,83	+47,2
Keskmine jaehind			
2,5%line piim kiles, €/l	0,45	0,56	+24,4
2,5%line keefir kiles, €/l	0,55	0,68	+23,6
20%line hapukoor, €/kg	1,66	2,12	+27,7
Või väikepakendis, €/kg	7,09	9,32	+31,5
Naturaaljuust, €/kg	7,30	8,24	+12,9
4%line kodujuust, €/kg	4,09	4,26	+4,2
Toorpiima tootmine			
Piimatoodang, tuh t	783,2	791,8	+1,1
Realiseeritud piim naturaalkaalus, tuh t	426,6	432,2	+1,3
Keskmine piimatoodang lehma kohta, kg	8878	9159	+3,2
Toorpiima keskmine kokkuostuhind			
Euroopa Liidus, €/t	284,6	348,5	+22,5
Eestis, €/t	237,6	326,8	+37,5
Lätis, €/t	217,2	306,1	+40,9
Leedus, €/t	216,3	297,6	+37,6
Soomes, €/t	370,8	376,5	+1,5
Legend			
pp	protsendipunkt		
	kasvas		
	vähenes		

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeriumi arvutused

Piimasektori andmete pikk aegrida

Tabel 3. Olulisemate näitajate aegrida 2001–2017

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Tööga hõivatute arv	2373	2335	2171	2170	2256	2117	2062	2046	2084	2035	2062
Müügitulu, mln €	369,5	391,9	310,6	338,1	378,2	364,2	391,7	393,7	335,8	318,8	396,4
Kulud kokku, mln €	347,9	376,6	295,6	326,9	372,3	347,1	381,1	374,9	317,6	323,5	374,9
Kogukasum (-kahjum), mln €	21,7	15,3	15,0	11,2	5,9	17,2	10,6	18,8	18,2	-4,7	21,5
Tööjõukulud, mln eurot	27,8	30,2	27,6	26,6	29,3	29,1	30,1	30,8	34,6	35,7	37,6
Investeeringud materiaalsesse põhivarasse, mln €	42,3	23,1	14,2	13,4	19,3	12,4	13,4	11,1	15,5	10,8	8,7
Toorpiima toodang, tuh tonni	692,4	694,2	671,0	676,0	693,0	721,2	771,6	805,2	773,7	783,2	791,8
Piimatoodete toodang, tuh tonni	188,2	187,0	198,9	217,3	205,8	198,2	205,4	204,6	208,6	217,0	218,0
Piimatoodete ekspordi väärtus (k.a. jäätis), mln €	127,6	128,8	94,4	143,9	160,3	162,1	202,9	197,6	138,4	137,0	180,0
Piimatoodete impordi väärtus (k.a. jäätis), mln €	28,2	36,9	32,2	46,9	45,5	45,6	60,9	63,9	55,5	52	67,2

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused